

Projekt

z dnia 10 marca 2020 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY BOBROWNIKI**

z dnia 16 marca 2020 r.

**w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki
na lata 2017-2023**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z póź. zm.¹⁾) na wniosek Wójta Gminy Bobrowniki

**Rada Gminy Bobrowniki
uchwała:**

§ 1. Przyjmuje się Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc uchwała nr XVII/172/19 z dnia 19 grudnia 2019 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bobrowniki.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z niem podjęcia.

WÓJT
Bednar
mgr Małgorzata Bednarek

KIEROWNIK
Referatu Inwestycji i Rozwoju
Jacek Brzoźniak

¹⁾Przepis wprowadzający zmiany został opublikowany w Dz. U. Z 2019 r., poz. 1309, 1696, 1815

Lokalny
Program
Rewitalizacji
dla Gminy Bobrowniki
na lata 2017-2023
(aktualizacja)

Niniejszy dokument sporządzono zgodnie z zasadą partnerstwa i partycypacji w ścisłym porozumieniu i przy współpracy z samorządem gminnym

**Gmina Bobrowniki
ul. Gminna 8
42-583 Bobrowniki**

**Ecogreen
Pomerania**

**Ecogreen Pomerania Sp. z o.o.
ul. Jagiellońska 20-21
70-363 Szczecin
e-mail: biuro@ecogreen.biz**

Spis treści

1. Zakres pojęciowy.....	5
2. Wstęp.....	7
3. Kontekst strategiczny <i>Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023</i>	10
3.1. Rewitalizacja w krajowych dokumentach strategicznych.....	10
3.2. Rewitalizacja w Regionalnym Programie Operacyjnym.....	12
4. Analiza uwarunkowań lokalizacyjnych Gminy Bobrowniki.....	15
5. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w Gminie Bobrowniki oraz charakter potrzeb rewitalizacyjnych.....	19
5.1. Analiza sfery społecznej Gminy.....	22
5.2. Analiza sfery gospodarczej Gminy.....	52
5.3. Analiza sfery technicznej Gminy.....	60
5.4. Analiza sfery przestrzenno-środowiskowej Gminy.....	67
5.5. Analiza sfery środowiskowej Gminy.....	77
6. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego w Gminie Bobrowniki.....	85
6.1. Podsumowanie analizy wyłaniającej obszar zdegradowany.....	85
6.2. Obszar zdegradowany w Gminie Bobrowniki.....	89
7. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji w Gminie Bobrowniki.....	91
7.1. Partycypacja społeczna w procesie wyznaczania obszaru oraz potrzeb rewitalizacyjnych...91	
7.2. Zasięg obszaru rewitalizacji w Gminie Bobrowniki oraz identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych.....	101
8. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji.....	104
9. Cele rewitalizacji.....	117
9.1. Cele rewitalizacji oraz wynikające z nich kierunki działań rewitalizacyjnych.....	117
10. Wizja obszaru rewitalizacji.....	125
11. Zgodność Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy oraz regionalnymi dokumentami strategicznymi.....	127
12. Planowane projekty rewitalizacyjne.....	131
12.1. Harmonogram realizacji projektu.....	152
12.2. Ramy finansowe.....	154
13. Komplementarność procesu rewitalizacji.....	156
13.1. Komplementarność przestrzenna.....	156
13.2. Komplementarność problemowa.....	157
13.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna.....	162

13.4. Komplementarność międzyokresowa.....	163
13.5. Komplementarność źródeł finansowania.....	165
14. System zarządzania, monitoringu i oceny <i>Programu</i>	166
14.1. System zarządzania.....	166
14.2. Monitoring i ocena programu.....	167
15. Proces włączania mieszkańców oraz przedstawicieli środowisk publicznych, gospodarczych i społecznych Gminy Bobrowniki do prac nad <i>Lokalnym Programem Rewitalizacji</i>	175
15.1. Interesariusze rewitalizacji.....	175
15.2. Terminy i formy konsultacji oraz sposób informowania.....	176
15.3. Przedmiot konsultacji.....	177
15.4. Udział interesariuszy rewitalizacji w procesie wdrażania i monitorowania <i>Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki</i>	187
16. Ocena oddziaływania na środowisko.....	188

Zakres pojęciowy

Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia, obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właściciele nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnętrznie (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnętrznie (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych).

Stan kryzysowy to stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),

- technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni Gminy oraz być zamieszkały przez więcej niż 30% mieszkańców Gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym popartowe i powydobywcze), powojkowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Program rewitalizacji jest inicjowany, opracowany i uchwalony przez Radę Gminy, wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej,

Projekt rewitalizacyjny to projekt wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiórczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

Wstęp

Przemiany społeczno-gospodarcze ostatniego ćwierćwiecza wygenerowały w wielu gminach w Polsce liczne problemy o podłożu społecznym, gospodarczym oraz technicznym. W województwie śląskim powyższe problemy zintensyfikowane zostały przez długotrwałą działalność przemysłu, która dodatkowo negatywnie wpłynęła na stan środowiska naturalnego. Poważnym wyzwaniem rozwojowym dla całego regionu śląskiego jest więc uzdrowienie relacji społecznych oraz nadanie nowych funkcji terenom zdegradowanym i przemysłowym poprzez wzmacnianie funkcji mieszkaniowych, gospodarczych i kulturalnych. Działania rewitalizacyjne w efekcie mają sprzyjać poprawie jakości życia mieszkańców. Podstawą do ich prowadzenia jest program rewitalizacji.

Zgodnie z *Wytycznymi Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 2 sierpnia 2016 r.* program rewitalizacji to inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zamierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji. Jest on podstawowym instrumentem tworzącym ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań rewitalizacyjnych. Objęcie obszaru zdegradowanego programem rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania go poprzez narzędzia dedykowane rewitalizacji - programy unijne oraz instrumenty krajowe.

Niniejszy dokument Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023 (LPR) stanowi aktualizację dokumentu przyjętego Uchwałą XVII/172/19 Rady Gminy Bobrowniki z dnia 19 grudnia 2019 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023.

Przygotowana aktualizacja *Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023* została opracowana w oparciu o *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*. W procesie przygotowywania i realizacji *Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023* oraz jego aktualizacji fundamentem wszelkich działań była szeroka współpraca z mieszkańcami

Gminy. W rozdziale 15. Proces włączania mieszkańców oraz przedstawicieli środowisk publicznych, gospodarczych i społecznych Gminy Bobrowniki do prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji, przedstawiono proces uspołeczniania rewitalizacji na etapie aktualizacji niniejszego dokumentu. W związku z tym, program rewitalizacji posiada zintegrowany oraz wieloaspektowy charakter. Działania rewitalizacyjne są skoncentrowane i przeprowadzane na obszarze kryzysowym, który zidentyfikowany został na podstawie przeprowadzonej diagnozy sfer gospodarczej, technicznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz pogłębionej diagnozy społecznej, ujawniającej największe nasilenie niepożądanych zjawisk na terenie Gminy. W sposób kompleksowy rozwiązują kluczowe problemy, które według diagnozy najbardziej przyczyniają się do powstania i trwania kryzysu danego obszaru i nie pomijają kontekstu społecznego, ekonomicznego czy też środowiskowego.

Aktualizacja *Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023* została sporządzony w świetle obowiązujących zasad planowania rewitalizacji:

komplementarność

program dopełnia się w przestrzeni gminy, działaniach sektorowych, posiada efektywny system zarządzania rewitalizacją oraz analizę dotychczasowych działań Gminy i ocenę skuteczności, a formy finansowania łączą się i uzupełniają

koncentracja

obszar rewitalizacji obejmuje tereny nie większe niż 20% powierzchni Gminy i jest zamieszkały przez nie więcej niż 30% mieszkańców oraz dotknięty jest szczególną koncentracją zjawisk kryzysowych

kompleksowość

program integruje działania finansowe z różnych źródeł oraz ujmuje wszystkie aspekty związane z obszarem rewitalizacji i jego otoczeniem (społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne lub środowiskowe)

partnerstwo i partycypacja

w pracy nad programem partnerami są przedstawiciele wszystkich zainteresowanych środowisk, zarówno na etapie tworzenia, oceny i zarządzania projektem

W ramach przygotowania aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji *dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023* dokonano w głównej mierze:

- weryfikacji badań diagnostycznych przy wykorzystaniu danych statystycznych z 2018 r. pod kątem zapewnienia kompleksowej charakterystyki obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji,
- weryfikacji granic obszaru rewitalizacji pod kątem spełnienia brzegowych kryteriów (ludnościowych i obszarowych) zgodnie z wytycznymi MR,
- weryfikacji, uszczegółowienia projektów rewitalizacyjnych pod kątem ich zakresu, kosztów i terminów realizacji oraz dodania nowych projektów.

Aktualizacja *Lokalnego Program Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023* zawiera kluczowe elementy:

- opis powiązań programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy,
- diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych,
- zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji,
- pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji,
- wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji – planowany efekt rewitalizacji,
- cele rewitalizacji oraz odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk,
- lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji,
- szacunkowe ramy finansowe LPR wraz z szacunkowym wskazaniem środków finansowych ze źródeł publicznych i prywatnych,
- mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji,
- system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji,
- opis struktury zarządzania realizacją LPR,

- system monitoringu i oceny skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Kontekst strategiczny Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2023

Rewitalizacja w krajowych dokumentach strategicznych

Narodowy Plan Rewitalizacji 2022

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Rewitalizacja jest rozumiana jako wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością. Wyznaczanie obszarów zdegradowanych ma na celu wskazanie priorytetów i miejsc koncentracji działań rewitalizacyjnych. Takie ukierunkowanie działań rewitalizacyjnych może zostać osiągnięte poprzez synchronizację i koordynację polityk, instrumentów i podmiotów, co przełoży się na osiągnięcie założonych przemian w obrębie obszarów kryzysowych. Powyższe założenia są podstawą prac ustawowych w zakresie rewitalizacji oraz elementem *Wytycznych w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych - perspektywa finansowa 2014-2020*, które umożliwiają prowadzenie działań rewitalizacyjnych tak, aby był to proces kompleksowy, wewnętrznie spójny i skoordynowany.

Finansowanie działań w ramach Narodowego Planu Rewitalizacji będzie pochodzić z następujących źródeł, dedykowanych w całości lub częściowo celom rewitalizacji:

- środki publiczne wspólnotowe (Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne: EFRR, EFS i Fundusz Spójności, w ramach programów regionalnych i krajowych, w tym także sukcesywne zasilanie środkami pochodzącymi ze spłaty pożyczek udzielonych w ramach instrumentu Jessica).

Na podstawie Umowy Partnerstwa określone zostały cele tematyczne oraz priorytety inwestycyjne o kluczowym oraz uzupełniającym znaczeniu dla rewitalizacji. Kluczowymi priorytetami są:

Cel Tematyczny 3: Wzmacnianie konkurencyjności MŚP:

3.1. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.

Cel Tematyczny 4: Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach:

- 4.3. Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania OZE w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym,
- 4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.

Cel Tematyczny 6: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami:

- 6.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego,
- 6.5. Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszanie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszeniu hałasu.

Cel Tematyczny 8: Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników:

- 8.2. Wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększania dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych,
- 8.5. Zapewnienie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników,
- 8.7. Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy.

Cel Tematyczny 9: Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem:

- 9.1. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia,

promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych,

9.2. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich ,

9.4. Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności,

9.7. Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym.

Działania w zakresie spraw społecznych będą ponadto regulowane wytycznymi horyzontalnymi dotyczącymi Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarach działania na rzecz poprawy zatrudnienia, aktywnej integracji społecznej, promocji przedsiębiorczości oraz rozwoju usług społecznych ogólnego interesu.

- środki publiczne krajowe - istniejące instrumenty i źródła (poprzez terytorialne profilowanie - ukierunkowanie na obszary zdegradowane istniejących instrumentów różnych polityk dotyczących m. in. wykluczenia społecznego, edukacji, infrastruktury, środowiska, kultury, zabytków, mieszkalnictwa, itd.) oraz sukcesywnie tworzonych nowych (w tym obejmujących instrumenty inżynierii finansowej). Najważniejsze instrumenty zidentyfikowane na obecnym etapie dotyczą: instrumentów z zakresu efektywności energetycznej, ochrony środowiska i niskoemisyjności, instrumentów wsparcia mieszkalnictwa (termomodernizacyjne i remontowe), instrumentów z zakresu integracji i aktywizacji społecznej oraz zawodowej (pomocy społecznej, wsparcia współpracy z sektorem pozarządowym, zatrudnienia i instytucji rynku pracy, ekonomii społecznej).
- środki prywatne - m. in. poprzez tworzenie zachęt do inwestowania na obszarach zdegradowanych oraz poprzez upowszechnienie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego.

Rewitalizacja w Regionalnym Programie Operacyjnym

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (RPO WSL 2014-2020) jest jednym z instrumentów realizacji Umowy Partnerstwa, która jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych w Polsce w latach 2014-2020. W perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014-2020 rewitalizacja jest jednym z obszarów szczególnej uwagi i koncentracji działań.

Doświadczenia w zakresie rewitalizacji tych obszarów wskazują na konieczność intensyfikacji interwencji oraz integracji podejmowanych działań w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), w celu osiągnięcia maksymalnych korzyści realizowanych projektów. Postrzeganie rewitalizacji jako kompleksowego i skoncentrowanego pakietu jest istotnym elementem całościowej polityki rozwoju.

W ramach EFRR główny ciężar wsparcia procesu rewitalizacji został położony na priorytet inwestycyjny *9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich*. Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 są to działania:

- 10.3. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- 10.4. Poprawa stanu środowiska miejskiego.

Realizacja priorytetu inwestycyjnego *9b* przyczyni się do zwiększenia aktywizacji społeczno-gospodarczej ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny. Wsparcie pozwoli na włączenie społeczności zamieszkujących obszary peryferyjne i zdegradowane dzięki kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, a podejmowane działania przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców i ożywienia gospodarczego oraz społecznego. W rezultacie ograniczone zostanie ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego na tych obszarach.

Cała alokacja została przydzielona na wsparcie przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z programów rewitalizacji pozytywnie ocenionych przez Instytucję Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego. Projekty te będą musiały wspierać działania społeczne realizowane za pomocą Europejskiego Funduszu Społecznego. W zakresie interwencji EFS kluczowe dla zapewnienia komplementarności podejmowanych działań są dwa priorytety inwestycyjne. Jednym z nich jest priorytet *9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie*. Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 są to poddziałania:

- 9.1.1. Wzmacnianie potencjału społeczno-zawodowego społeczności lokalnych - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne,
- 9.1.2. Wzmacnianie potencjału społeczno-zawodowego społeczności lokalnych - Regionalne Inwestycje Terytorialne,
- 9.1.3. Programy aktywnej integracji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym - Obszary Strategicznej Interwencji.

Realizacja priorytetu inwestycyjnego 9i spowoduje wzrost zdolności do zatrudnienia osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Drugim priorytetem jest 9iv: *Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.* Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 są to poddziałania:

- 9.2.1. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
- 9.2.2. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych - Regionalne Inwestycje Terytorialne
- 9.2.3. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych - Obszary Strategicznej Interwencji

Realizacja priorytetu inwestycyjnego 9iv ułatwi dostęp do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.

Analiza uwarunkowań lokalizacyjnych Gminy Bobrowniki

Gmina Bobrowniki jest gminą wiejską, położoną w południowej Polsce, w centralnej części województwa śląskiego, w zachodniej części powiatu będzińskiego, na obszarze Zagłębia Dąbrowskiego. Gmina zajmuje powierzchnię 51,3 km² i sąsiaduje z gminami: Mierzęcice, Ożarowice, Piekary Śląskie, Psary, Świerklaniec oraz Wojkowice. Gmina Bobrowniki położna jest w bliskim sąsiedztwie większych miast (Bytom – ok. 15 km, Katowice – ok. 25 km). W jej skład wchodzi 8 sołectw:

- Bobrowniki,
- Dobieszowice,
- Myszkowice,
- Rogoźnik,
- Sączów,
- Siemonia,
- Twardowice,
- Wymysłów¹.

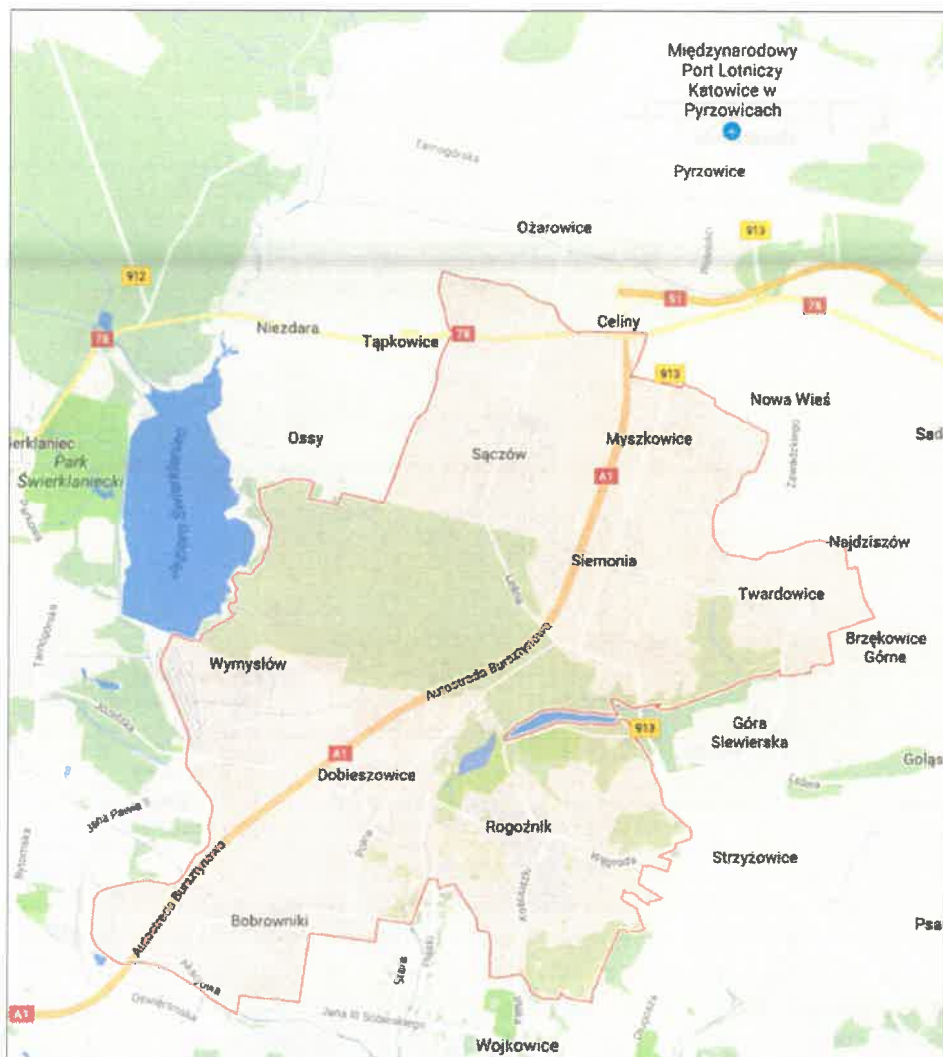
1

Rycina 1. Podział na sołectwa Gminy Bobrowniki

Źródło: opracowanie własne

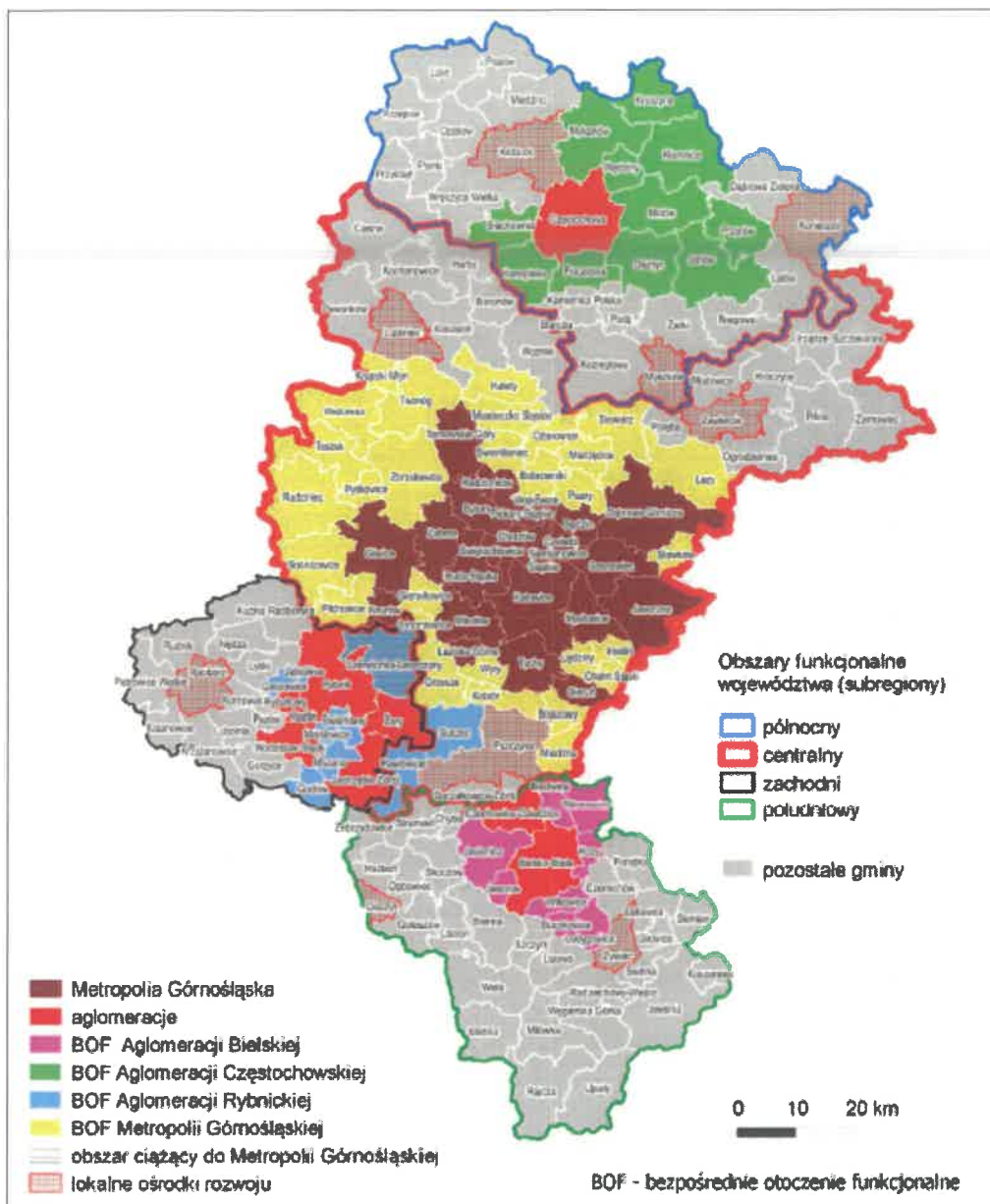
W pobliżu Gminy Bobrowniki zlokalizowany jest Międzynarodowy Port Lotniczy Katowice-Pyrzowice. Przez Gminę przebiega również autostrada A1, leżąca w ciągu międzynarodowej trasy E75 oraz Droga Krajowa nr 78 łącząca województwa śląskie i świętokrzyskie.

Rycina 2. Umiejscowienie Gminy Bobrowniki przy najważniejszych krajowych ciągach komunikacyjnych oraz Międzynarodowym Porcie Lotniczym w Pyrzowicach
Źródło: www.maps.google.com

Na terenie województwa śląskiego wyznaczone zostały cztery subregiony: Centralny, Północny, Południowy i Zachodni. Miasta i gminy włączone w odpowiednie subregiony powiązane są ze sobą funkcjonalnie, gospodarczo oraz społeczno-historycznie. Gmina Bobrowniki objęta jest granicami Bezpośredniego Obszaru Funkcjonalnego (BOF) Metropolii Górnośląskiej, która jest obszarem wsparcia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) Subregionu Centralnego².

² Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Gliwice, sierpień 2015

Rycina 3. Umiejscowienie Gminy Bobrowniki na tle obszarów funkcjonalnych województwa śląskiego

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

Według podziału fizycznogeograficznego Polski wg Kondrackiego (2002), Gmina Bobrowniki położona jest na pograniczu dwóch Makroregionów: Wyżyny Śląskiej (mezoregion: Garb Tarnogórski) oraz Niziny Śląskiej (mezoregion: Równina Opolska)³.

³ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Bobrowniki na lata 2017-2020 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2021-2024

Rycina 4. Umiejscowienie Gminy Bobrowniki na tle jednostek geograficznych Polskich
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.pl

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w Gminie Bobrowniki oraz charakter potrzeb rewitalizacyjnych

Niezbędnym elementem procesu rewitalizacji jest diagnoza, czyli identyfikacja sytuacji kryzysowej w Gminie w sferach: społecznej oraz gospodarczej, technicznej, środowiskowej lub funkcjonalno-przestrzennej. Poprawnie przeprowadzona diagnoza prowadzi do wyznaczenia obszaru zdegradowanego, a w konsekwencji pozwala określić obszar rewitalizacji. O występowaniu negatywnych zjawisk w każdej ze sfer może świadczyć zarówno odbiegający od średniej poziom danego wskaźnika, ale też i jego gwałtowne pogorszenie w krótkim czasie. W tym celu przeprowadzone zostały analizy ilościowe, które przedstawiają wymiar oraz dynamikę badanych zjawisk, a także badania kwestionariuszowe i konsultacje społeczne, polegające na zasięgnięciu opinii mieszkańców.

Analizy ilościowe zawarte w tym rozdziale mają charakter porównawczy i ilustrują sytuację wewnętrzną Gminy Bobrowniki we wszystkich pięciu sferach. Aby dokładnie zbadać sytuację wewnętrzną Gminy Bobrowniki zebrano i przeanalizowano dane dla najmniejszych spójnych jednostek urbanistycznych - sołectw Gminy Bobrowniki. Podział taki został zaprezentowany przedstawicielom Urzędu Gminy w Bobrownikach i zatwierdzony przez nich. W trakcie prac diagnostycznych korzystano z danych statystycznych Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS) oraz danych administracyjnych z Urzędu Gminy w Bobrownikach oraz Ośrodka Pomocy Społecznej w Bobrownikach.

W celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji określono zestawienie kryteriów – wskaźników wpisujących się w zakres diagnozowania oraz delimitacji. Do obszaru każdej jednostki analitycznej Gminy (sołectwa) przypisano określone dane wskaźnikowe i odniesiono je do średniej wyznaczonej dla całej Gminy Bobrowniki.

W procesie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Bobrowniki posłużono się wskaźnikami o charakterze ilościowym i jakościowym. Część wskaźników została przedstawiona w sposób względny, to znaczy poprzez przyrównanie ich do danych, dotyczących 100 mieszkańców danej jednostki podziału Gminy. Dzięki takiej metodologii możliwe było przedstawienie wartości uwzględniających różnice w liczbie ludności poszczególnych jednostek. Natomiast część wskaźników (jakościowe) przyrównano do danych, pozwalających na określenie natężenia zjawisk kryzysowych na

terenie całej Gminy. Wszystkie uzyskane dane dotyczą 2018 r. (stan na 31 XII) i odnoszą się do pięciu sfer:

- sfery społecznej,
- sfery gospodarczej,
- sfery przestrzenno-funkcjonalnej,
- sfery technicznej,
- sfery środowiskowej.

Wykorzystane wskaźniki w podziale na sfery zaprezentowane zostały w poniższej tabeli.

Lp.	Nazwa wskaźnika	Źródło danych
Sfera społeczna		
W1	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym	Urząd Gminy w Bobrownikach
W2	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	Urząd Gminy w Bobrownikach
W3	Odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż.	Urząd Gminy w Bobrownikach
W4	Wskaźnik starzenia się	Urząd Gminy w Bobrownikach
W5	Saldo migracji wewnętrznych	Urząd Gminy w Bobrownikach
W6	Przyrost naturalny	Urząd Gminy w Bobrownikach
W7	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców	OPS w Bobrownikach
W8	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa na 100 mieszkańców	OPS w Bobrownikach
W9	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa w wieku produkcyjnym na 100 mieszkańców	OPS w Bobrownikach
W10	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności na 100 mieszkańców	OPS w Bobrownikach
W11	Liczba Niebieskich Kart na 100 mieszkańców	OPS w Bobrownikach
W12	Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców	Urząd Gminy w Bobrownikach

Sfera gospodarcza		
W13	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	REGON
W14	Liczba nowo powstałych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	REGON
W15	Liczba zamkniętych i zawieszonych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	REGON
Sfera techniczna		
W16	Liczba przyłączy wodociągowych na 100 budynków mieszkalnych i gospodarczych	Urząd Gminy w Bobrownikach
W17	Udział dróg gruntowych w drogach gminnych [%]	Urząd Gminy w Bobrownikach
Sfera przestrzenno-funkcjonalna		
W18	Gęstość zaludnienia	Urząd Gminy w Bobrownikach
W19	Liczba obiektów kulturalnych i użyteczności publicznej na 100 mieszkańców	Urząd Gminy w Bobrownikach
Sfera środowiskowa		
W20	Powierzchnia terenów zieleni w odniesieniu do powierzchni Gminy	Urząd Gminy w Bobrownikach
W21	Powierzchnia terenów przemysłowych i składowych w odniesieniu do powierzchni Gminy	Urząd Gminy w Bobrownikach

Źródło: opracowanie własne

Następnie wszystkie wartości przyrównane zostały do średniej wartości dla Gminy. Na kartogramach przedstawiono kolorem obszary sołectw, w których zdiagnozowano wartości mniej korzystne niż średnia dla Gminy. Do każdego wskaźnika przedstawiono opis przyczyn stanu kryzysowego.

Dla powyżej wymienionych wskaźników zastosowano następującą skalę ocen:

- wartości mniej korzystne od średniej dla Gminy Bobrowniki, przekraczające jednocześnie wartości odchylenia standardowego – w tabelach i na rycinach oznaczono kolorem czerwonym jako duże nasilenie zjawisk kryzysowych,
- wartości mniej korzystne od średniej dla Gminy Bobrowniki, nie przekraczające jednocześnie wartości odchylenia standardowego – w tabelach i na rycinach oznaczono kolorem pomarańczowym jako średnie nasilenie zjawisk kryzysowych,

- wartości korzystniejsze niż średnia dla Gminy Bobrowniki – w tabelach i na rycinach oznaczono kolorem zielonym jako niskie nasilenie zjawisk kryzysowych.

Do analizy procesów starzenia się mieszkańców Gminy Bobrowniki, posłużono się klasycznym wskaźnikiem starzenia się obliczanym wg wzoru:

$$W=(A+B)/(C/100)$$

gdzie:

W – wartość wskaźnika,

A – liczba kobiet w wieku 60 lat i więcej,

B – liczba mężczyzn w wieku 65 lat i więcej,

C – liczba ludności w wieku 0-18 lat.

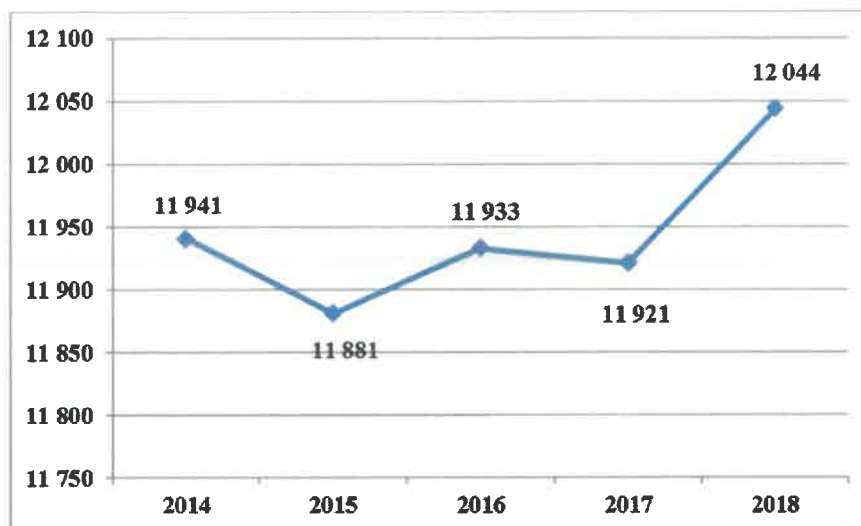
Dla każdej analizowanej sfery sporządzone zostało podsumowanie wskaźników w formie tabelarycznej, którego celem było wskazanie tych obszarów degradacji, które spełniają kryterium występowania negatywnych zjawisk w danej sferze.

Tęm dla diagnozy zróżnicowania zjawisk w obrębie Gminy Bobrowniki są również wskaźniki dla powiatu sochaczewskiego i województwa mazowieckiego, które zostały zaczerpnięte z Bazy Danych Lokalnych GUS. Pozwala to na określenie, czy dany problem jest istotny lub wyróżniający dla Gminy Bobrowniki.

Analiza sfery społecznej Gminy

Struktura demograficzna

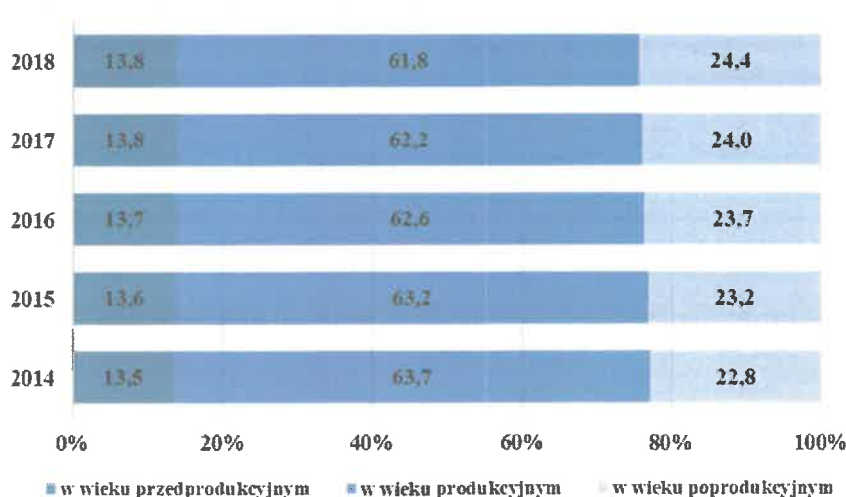
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na 31.12.2018 r. liczba ludności w Gminie Bobrowniki wynosiła 12 044 osób, co stanowiło 8,1% ludności powiatu będzińskiego i 0,3% ludności województwa śląskiego. Liczba mieszkańców w ostatnich latach waha się, niemniej jednak nie można jednoznacznie wskazać tendencji malejącej czy rosnącej.

Rycina 5. Zmiana liczby ludności w Gminie Bobrowniki w latach 2014-2018

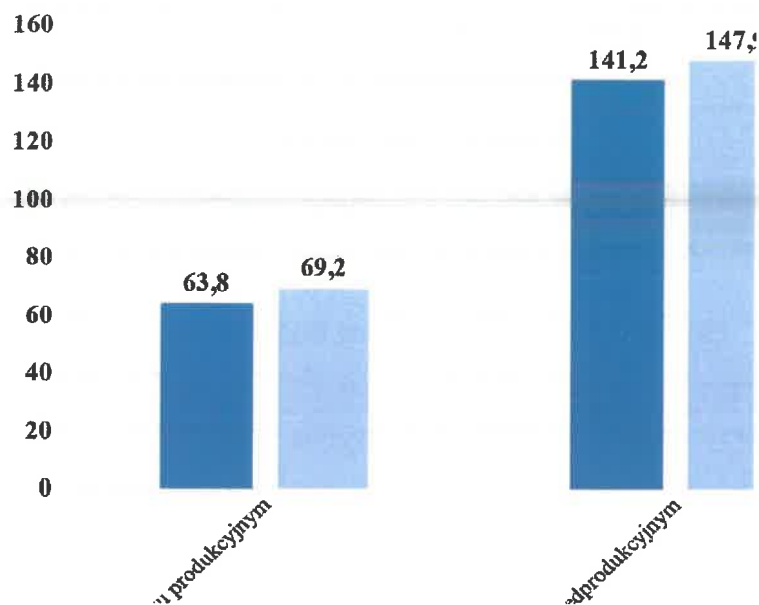
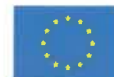
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Procentowy udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w roku 2018 r. wynosił 13,8%, a w wieku poprodukcyjnym 24,4%. Ludność w wieku produkcyjnym stanowiła 61,8% wszystkich mieszkańców Gminy. Liczby te na przestrzeni ostatnich 5 lat analizy nie uległy znacznym odchyleniom. Od 2014 r. odnotowuje się natomiast systematyczne zmniejszanie się udziału osób w wieku produkcyjnym na rzecz udziału osób w wieku poprodukcyjnym, co wskazuje na postępujące starzenie się społeczeństwa. Trend ten utrzymuje się w całej Polsce od kilku lat. Poniższa rycina przedstawia procentową strukturę ludności w poszczególnych przedziałach ekonomicznych w latach 2014-2018.

Rycina 6. Ludność według ekonomicznych grup wieku w Gminie Bobrowniki w latach 2014-2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Rycina 7. Wskaźniki obciążenia demograficznego w Gminie Bobrowniki w 2014 r. i 2018 r.

W ogólnej liczbie mieszkańców w Gminie Bobrowniki w 2018 r. 13,8% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, zaś 24,4% osoby w wieku poprodukcyjnym oraz 61,8% - w produkcyjnym. Przekłada się to na niekorzystne i pogarszające się wskaźniki obciążenia demograficznego.

W porównaniu do województwa mazowieckiego i powiatu sochaczewskiego, w Gminie Bobrowniki w 2017 r. odnotowano najniższą wartość liczby urodzeń na 1000 mieszkańców (8,03), wyższą zaś wartość liczby zgonów na 1000 mieszkańców w odniesieniu do wartości województwa śląskiego, ale niższą dla powiatu będzińskiego (13,12). Wymienione wskaźniki przyczyniły się do ujemnego przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców, którego wartość w 2017 r. wyniosła -5,10 i była niższa niż wartości dla województwa śląskiego (-1,41) i powiatu będzińskiego (-4,86). Ujemny przyrost naturalny utrzymuje się w Gminie od 2003 r. Tym samym sytuacja ta jest związana z długotrwałym i postępującym procesem starzenia się lokalnego społeczeństwa.

Jednostka samorządowa	Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców	Liczba zgonów na 1000 mieszkańców	Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców
Województwo śląskie	9,88	11,29	-1,41
Powiat będziński	8,28	13,14	-4,86
Gmina Bobrowniki	8,03	13,12	-5,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Sytuacja demograficzna Gminy Bobrowniki w podziale na jednostki analityczne została zdiagnozowana w wymiarze 6 wskaźników: odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż., wskaźnik starzenia się, saldo migracji wewnętrznych oraz przyrost naturalny

Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (W1)

Sytuacja demograficzna Gminy Bobrowniki została zdiagnozowana w wymiarze wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, obejmującej grupę kobiet i mężczyzn w wieku poniżej 18 lat. Wskaźnik ten dla wyżej wskazanych grup osób w wieku przedprodukcyjnym odzwierciedla różną sytuację w poszczególnych jednostkach pomocniczych Gminy Bobrowniki.

Tabela 3. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym
1	Bobrowniki	3084	521	16,9
2	Dobieszowice	1910	328	17,2
3	Myszkowice	453	80	17,7
4	Rogoźnik	2982	497	16,7
5	Sączów	1358	224	16,5
6	Siemonia	962	178	18,5
7	Twardowice	423	76	18,0
8	Wymysłów	656	111	16,9
Ogółem dla Gminy		11828	2015	17,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

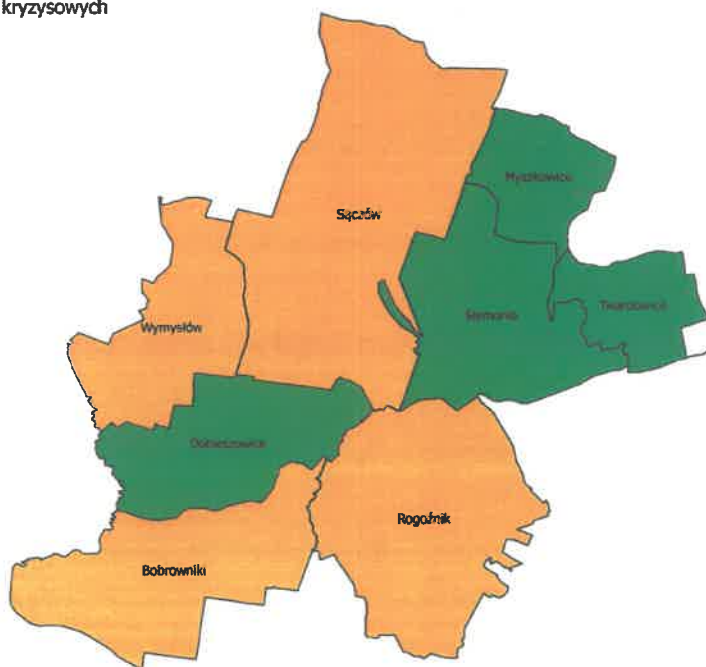

Najmniejszy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkuje jednostki Sączów (16,5 os./100 mieszkańców), Rogoźnik (16,7 os./100 mieszkańców), Bobrowniki (16,9 os./100 mieszkańców) i Wymysłów (16,9 os./100 mieszkańców).

Najkorzystniejsza sytuacja pod względem analizowanego wskaźnika występuje w 4 jednostkach. Najwyższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym występuje w jednostkach pomocniczej Siemonia (18,5 os./100 mieszkańców), Twardowice (18,0 os./100 mieszkańców), Myszkowice (17,7 os./100 mieszkańców) i Dobieszowice (17,2 os./100 mieszkańców).

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 8. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne

Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (W2)

Ważnym wskaźnikiem obrazującym strukturę demograficzną w Gminie Bobrowniki jest odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, obejmujący grupę kobiet w wieku powyżej 60 lat oraz mężczyzn w wieku powyżej 65 lat.

Tabela 4. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym
1	Bobrowniki	3084	788	25,6
2	Dobieszowice	1910	555	29,1
3	Myszkowice	453	107	23,6
4	Rogoźnik	2982	778	26,1
5	Sączów	1358	354	26,1
6	Siemonia	962	257	26,7
7	Twardowice	423	106	25,1
8	Wymysłów	656	149	22,7
Ogółem dla Gminy		11828	3094	26,2

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

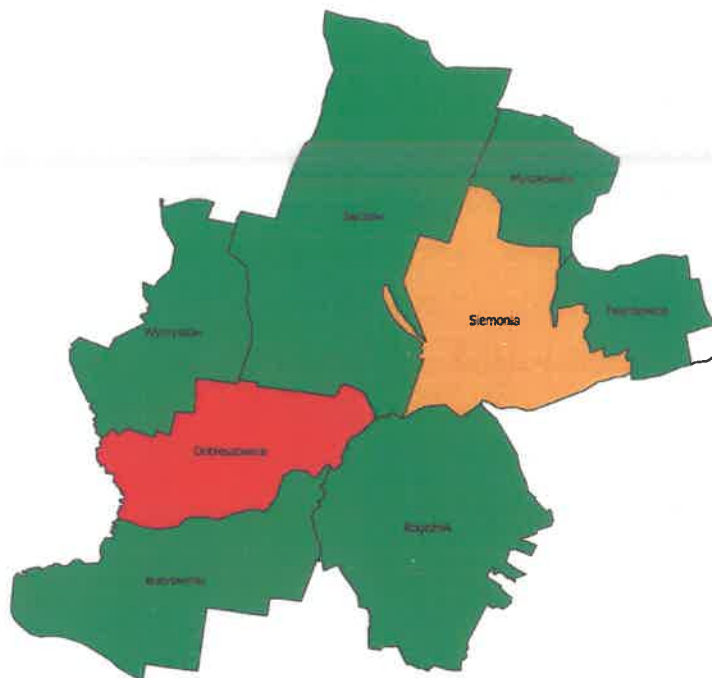
W obrębie całej Gminy 26,2% ludności stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym. W Gminie Bobrowniki najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzuje jednostki Dobieszowice (29,1 os./100 mieszkańców) i Siemonia (26,7 os./100 mieszkańców), wartości te najbardziej odbiegają od wartości liczonej dla całej Gminy (26,2 os./100 mieszkańców). Tym samym wartości te świadczą o postępującym procesie starzenia się lokalnej społeczności

Korzystna z punktu widzenia demograficznego sytuacja pod względem wartości wskaźnika występuje w 6 jednostkach analitycznych m. in. Wymysłów (22,7 os./100 mieszkańców), Myszkowice (23,6 os./100 mieszkańców) i Twardowice (25,1 os./100 mieszkańców).

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 9. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.
Źródło: opracowanie własne

Odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż. (W3)

Kolejnym istotnym wskaźnikiem obrazującym strukturę demograficzną w Gminie Bobrowniki jest odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż., obejmujący grupę kobiet w wieku powyżej 60 lat. W 2018 r. kobiety powyżej 60 r. ż. stanowiły 65,9% wszystkich osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 5. Odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż.

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba kobiet powyżej 60 r. ż.	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym
1	Bobrowniki	3084	530	17,2
2	Dobieszowice	1910	358	18,7
3	Myszkowice	453	63	13,9
4	Rogoźnik	2982	527	17,7
5	Sączów	1358	229	16,9
6	Siemonia	962	156	16,2
7	Twardowice	423	69	16,3

8	Wymysłów	656	107	16,3
Ogółem dla Gminy		11828	2039	17,1

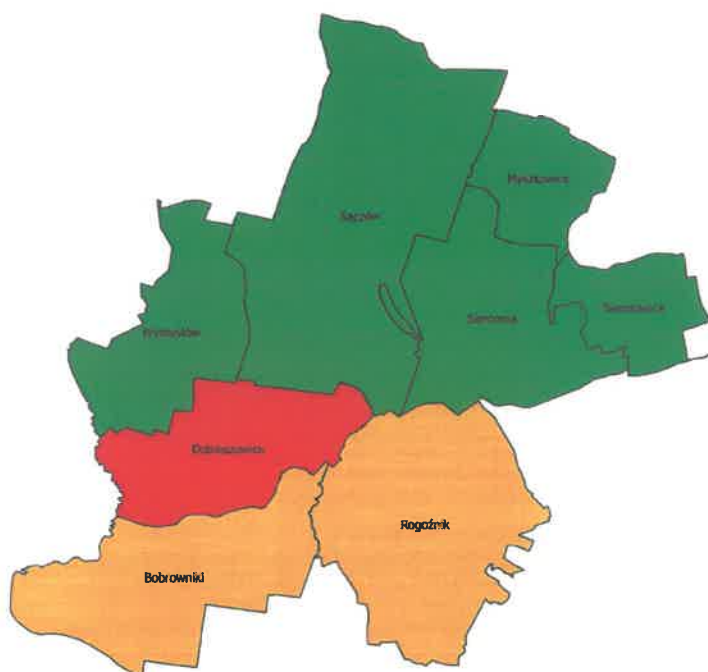
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

W Gminie Bobrowniki największa koncentracja liczby kobiet powyżej 60 r. ż. występuje w jednostkach analitycznych Dobieszowice (18,7 os./100 mieszkańców), Rogoźnik (17,7 os./100 mieszkańców) oraz Bobrowniki (17,2 os./100 mieszkańców).

Zdecydowanie odmienna (korzystna) sytuacja występuje natomiast w takich jednostkach jak: Myszkowice (13,9 os./100 mieszkańców), Siemonia (16,2 os./100 mieszkańców), Twardowice (16,3 os./100 mieszkańców), Wymysłów (16,3 os./100 mieszkańców) oraz Sączów (16,9 os./100 mieszkańców).

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – liczba kobiet powyżej 60 r. ż. dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 10. Wartość wskaźnika – odsetek liczby kobiet powyżej 60 r. ż. w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne

Wskaźnik starzenia się (W4)

Jednym z problemów społecznych jest postępujące starzenie się społeczeństwa. Do miar tego procesu należy wskaźnik starzenia się. Wskaźnik ten dla Gminy Bobrowniki przyjmuje wartość 153,5. Oznacza to, że na każde 100 osób w wieku 0-18 lat przypada 153,5 kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej.

Tabela 6. Wskaźnik starzenia

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	Wskaźnik starzenia się
1	Bobrowniki	521	788	151,2
2	Dobieszowice	328	555	169,2
3	Myszkowice	80	107	133,8
4	Rogoźnik	497	778	156,5
5	Sączów	224	354	158,0
6	Siemonia	178	257	144,4
7	Twardowice	76	106	139,5
8	Wymysłów	111	149	134,2
Ogółem dla Gminy		2015	3094	153,5

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

Z powyższych analiz wynika, że problem starzenia się społeczeństwa jest widoczny szczególnie w jednostkach analitycznych Dobieszowice, Rogoźnik i Sączów, w których wskaźnik starzenia się przekracza wartość 100. Tym samym wyniósł on odpowiednio w przypadku jednostek analitycznych:

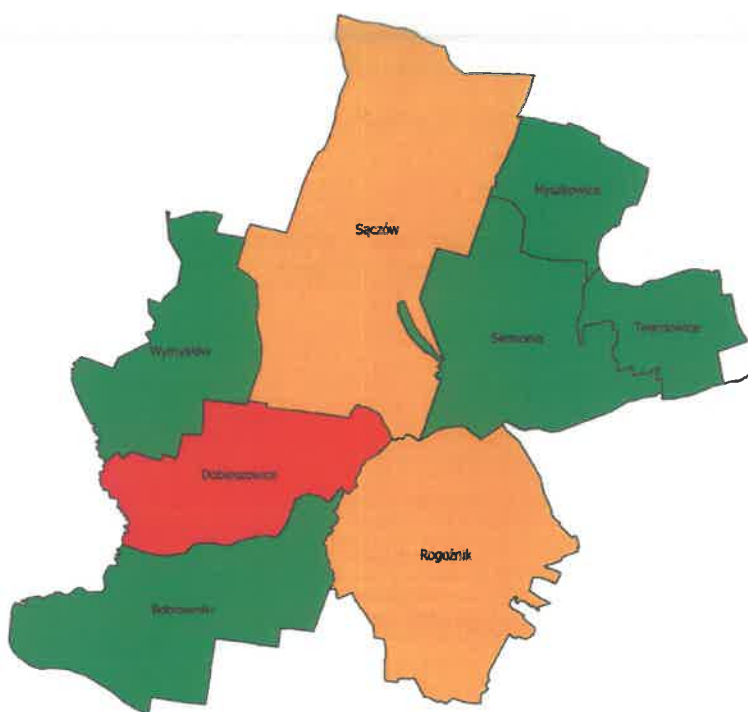
- Dobieszowice na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 169,2 osób w wieku poprodukcyjnym,
- Rogoźnik na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 156,5 osób w wieku poprodukcyjnym,
- Sączów na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 158,0 osób w wieku poprodukcyjnym.

W pozostałych 5 jednostkach analitycznych Gminy wartości wskaźnika starzenia się wyniosły poniżej wartości średniej dla całej Gminy, świadcząc o sytuacji korzystniejszej sytuacji w tym zakresie. Były to jednostki Bobrowniki (151,2), Myszkowice (133,8), Siemonia (144,4), Twardowice (139,5) i Wymysłów (134,2).

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika starzenia się dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 11. Wartość wskaźnika starzenia się w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne

Zjawisko starzenia się społeczeństwa jest wynikiem przede wszystkim niekorzystnej sytuacji demograficznej (niewielki odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym), co z kolei powiązane jest z emigracją ludzi młodych (celem zdobycia wykształcenia i pracy, poprawy jakości życia), a także postępowaniem cywilizacyjnym i rozwojem medycyny.

Skutkiem starzenia się społeczeństwa jest przede wszystkim wysokie obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym, ale również wzrost zapotrzebowania na niektóre usługi (np. opiekę społeczną), modyfikacje rynku pracy oraz powiązane z tym zmiany struktury siły roboczej, rodziny i gospodarstw domowych. Wysoka liczba osób w wieku poprodukcyjnym stwarza, zatem wiele następstw – przede wszystkim w

zakresie zapewnienia odpowiedniej opieki lekarskiej, systemu opieki społecznej, a także infrastruktury i usług.

Saldo migracji wewnętrznych (W5)

Wpływ na strukturę ludności mają także migracje wewnętrzne i zagraniczne. W ostatniej dekadzie saldo migracji w Gminie Bobrowniki osiągało wartości ujemne. Jest to tendencja charakterystyczna w skali całego kraju. Wyraźnie niskie wartości salda migracji zagranicznych widoczne są od 2004 r., co niewątpliwie związane jest z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej i otwarciem europejskich rynków pracy. W tym okresie nastąpił także wzrost wymeldowań za granicę. Coraz częstszym zjawiskiem występującym w Gminie jest również migracja mieszkańców do większych ośrodków miejskich. Powoduje to w konsekwencji pozostawanie na terenach wiejskich znacznej liczby osób w wieku poprodukcyjnym, wysoki wskaźnik zgonów, a niski urodzeń, a także brak zastępowalności pokoleń.

Tabela 7. Saldo migracji wewnętrznych

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba zameldowań	Liczba wymeldowań	Saldo migracji wewnętrznych
1	Bobrowniki	3084	110	95	0,49
2	Dobieszowice	1910	32	44	-0,63
3	Myszkowice	453	31	6	5,52
4	Rogoźnik	2982	139	89	1,68
5	Sączów	1358	43	30	0,96
6	Siemonia	962	16	22	-0,62
7	Twardowice	423	13	13	0,00
8	Wymysłów	656	52	34	2,74
Ogółem dla Gminy		11828	436	333	0,87

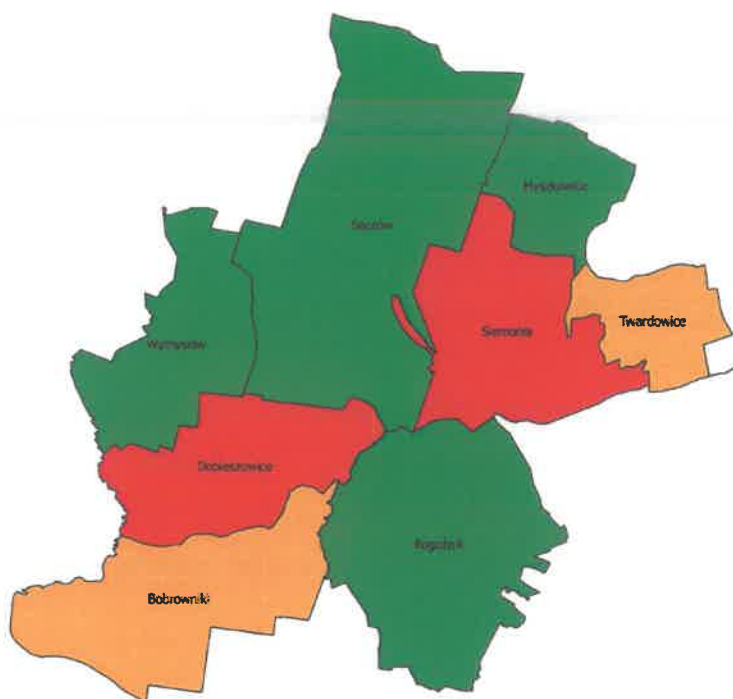
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

W strukturze wewnętrznej Gminy średnie saldo migracji w 2018 r. wyniosło 0,87. Pomimo iż średnio saldo migracji przyjmuje wartość dodatnią, w niektórych jednostkach wskaźnik ten przyjmuje wartości ujemne. Są to jednostki Dobieszowice (-0,63) i Siemonia (-0,62).

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – saldo migracji wewnętrznych dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 12. Wartość wskaźnika - saldo migracji wewnętrznych w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne

Przyrost naturalny (W6)

Kolejny z wymiarów diagnozy sytuacji demograficznej w Gminie odnosi się do wielkości przyrostu naturalnego. Przyrost naturalny na terenie Gminy Bobrowniki przedstawia się niekorzystnie. W 2018 r. odnotowano ujemny przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, wynoszący (-5,10). Zmiany przyrostu naturalnego w ostatnich latach sygnalizują występowanie negatywnych tendencji związanych z procesem starzenia się społeczeństwa.

Tabela 8. Przyrost naturalny

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba zameldowań	Liczba wymeldowań	Saldo migracji wewnętrznych
1	Bobrowniki	3084	20	29	-0,3
2	Dobieszowice	1910	9	21	-0,6
3	Myszkowice	453	2	3	-0,2

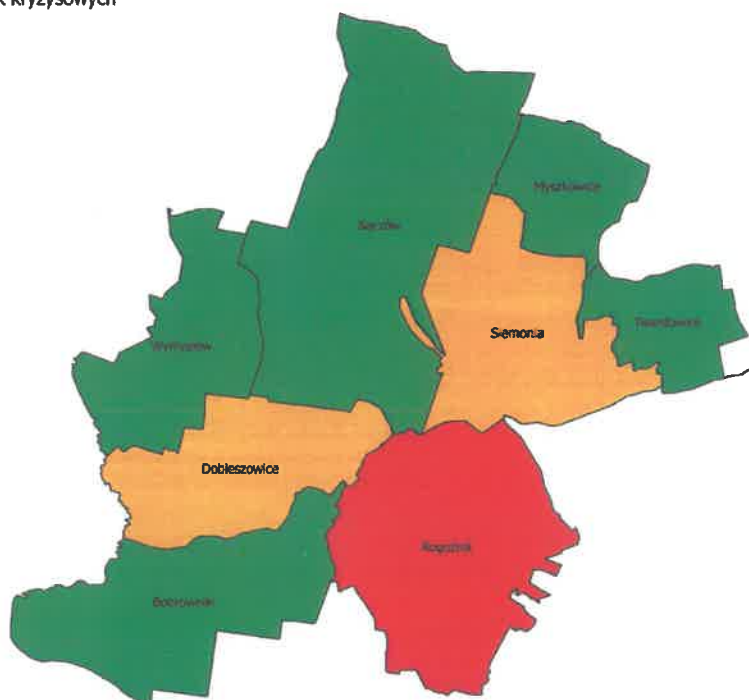
4	Rogoźnik	2982	20	43	-0,8
5	Sączów	1358	16	14	0,1
6	Siemonia	962	7	12	-0,5
7	Twardowice	423	5	6	-0,2
8	Wymysłów	656	5	7	-0,3
Ogółem dla Gminy		11828	84	135	-0,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

W Gminie Bobrowniki najniższy przyrost naturalny w 2018 r. charakteryzuje jednostki Rogoźnik (-0,8). Mniej korzystnie niż wartość dla całej Gminy (-0,4) wyróżniają się również jednostki Dobieszowice (-0,6) i Siemonia (-0,5). Korzystna z punktu widzenia średniej dla całej Gminy sytuacja pod względem wartości wskaźnika występuje w pozostałych jednostkach.

Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – przyrost naturalny dla poszczególnych jednostek analitycznych Gminy Bobrowniki zaprezentowano na poniższej rycinie.

- duże nasilenie zjawisk kryzysowych
- średnie nasilenie zjawisk kryzysowych
- niskie nasilenie zjawisk kryzysowych

Rycina 13. Wartość wskaźnika - przyrost naturalny w Gminie Bobrowniki w układzie jednostek analitycznych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne

Ubóstwo i pomoc społeczna

Ubóstwo jako kategoria społeczna związane jest z brakiem zaspokojenia potrzeb (zarówno podstawowych, jak i tych wyższego rzędu) jednostki i rodziny na pożądanym poziomie. W dużej mierze może ograniczać również perspektywy życiowe dzieci, poprzez nierówności w dostępie do systemu edukacji. Może wpływać na wzrost przestępczości, wywoływać sytuacje konfliktowe w rodzinie, ograniczać aktywność obywatelską i ekonomiczną, a także dostęp do opieki zdrowotnej.

Do czynników zwiększających ryzyko nasilenia się zjawiska ubóstwa należą przede wszystkim bezrobocie, niski poziom wykształcenia, niepełnosprawność oraz wielodzietność lub niepełność rodziny. Wykluczenie społeczne określane jest natomiast w kategoriach niemożności uczestniczenia w istotnych aspektach życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturalnego danego społeczeństwa.

Wskaźniki ubóstwa (m. in. dochody rodziny) na poziomie wewnątrz gminnym są bardzo trudne do określenia, stąd w diagnozowaniu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym stosuje się najczęściej wskaźniki obliczone na podstawie danych o osobach korzystających z pomocy społecznej. Wadą takich wskaźników jest uwzględnienie wyłącznie tych osób, które z pomocy społecznej skorzystały, stanowią one zatem jedynie pewne przybliżenie zjawiska ubóstwa w Gminie Bobrowniki.

Usługi z zakresu pomocy społecznej realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej w Bobrownikach, którego celem jest realizowanie zadań wynikających z przepisów o pomocy społecznej oraz doprowadzenie według możliwości do osiągnięcia samodzielności socjalnej i społecznej przez osoby i rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. Formami mającymi realizować te cele były działania własne, jak i propagowane i wdrażane programy pomocowe.

W poniższej tabeli przedstawiono dane na temat udzielanej pomocy społecznej w Gminie Bobrowniki w latach 2013-2017. Sytuacja od 2013 r. uległa znacznej poprawie w Gminie Bobrowniki. W 2017 r. z takiej pomocy skorzystały łącznie 392 osoby, tworzące 182 gospodarstwa domowe. Pomimo zmniejszającej się liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, problem związany z ubóstwem nadal istnieje w Gminie.

Poza świadczeniami z systemu pomocy społecznej, 189 rodzin otrzymuje świadczenia rodzinne na poczet dzieci. Łączna liczba dzieci objętych takim wsparciem w 2017 r. wynosiła

364. Należy stwierdzić, że zarówno liczba osób, jak i liczba rodzin otrzymujących tego typu wsparcie od kilku lat systematycznie wzrasta. W 2017 r. wypłacono łącznie 1632 tys. zł świadczeń wychowawczych.

Wyszczególnienie		2013	2014	2015	2016	2017
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	Ogółem	204	208	194	178	182
	Poniżej kryterium dochodowego	169	155	148	137	129
	Powyżej kryterium dochodowego	35	53	46	41	53
Osoby w gospodarstwach korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	Ogółem	575	523	450	412	392
	Poniżej kryterium dochodowego	482	384	353	329	287
	Powyżej kryterium dochodowego	93	139	97	83	105
Świadczenia rodzinne						
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	rodzina	182	157	145	180	189
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	osoba	347	300	290	339	352
Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	osoba	322	277	270	317	329
Kwota świadczeń rodzinnych	tys. zł	1191	1019	1079	1523	1627
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami)	tys. zł	661	524	526	653	673
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych	tys. zł	315	309	307	301	320

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W poniższej diagnozie wykorzystano trzy wskaźniki, oddających różne aspekty zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego:

- zasięg korzystania z pomocy ogółem (bez uwzględniania przyczyny korzystania z pomocy) – liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 mieszkańców,

- liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa na 100 mieszkańców,
- liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa w wieku produkcyjnym na 100 mieszkańców,
- liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności.

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców (W7)

Zasięg korzystania z pomocy społecznej w Gminie Bobrowniki w 2018 r. (tj. ogólna liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej) wynosił 341 osób, co stanowiło 2,9% mieszkańców całej Gminy. W niniejszej diagnozie wykorzystano wskaźnik – liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców.

Tabela 10. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców

Lp.	Jednostka analityczna	Liczba ludności	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców
1	Bobrowniki	3084	115	3,7
2	Dobieszowice	1910	46	2,4
3	Myszkowice	453	3	0,7
4	Rogoźnik	2982	95	3,2
5	Sączów	1358	33	2,4
6	Siemonia	962	28	2,9
7	Twardowice	423	19	4,5
8	Wymysłów	656	2	0,3
Ogółem dla Gminy		11828	341	2,9

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bobrowniki

Najwyższa liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 osób występuje w jednej jednostce pomocniczej tj.: Twardowice (4,5 os./100 mieszkańców).

Wysoka skala pomocy społecznej w relacji do 100 mieszkańców występuje również w następujących jednostkach pomocniczych: Bobrowniki (3,7 os./100 mieszkańców) i Rogoźnik (3,2 os./100 mieszkańców). Wysoka liczba przyznanych świadczeń może wskazywać na wykluczenie społeczne pewnych grup, ze względu na postępującą pauperyzację oraz uzależnienie od stałej pomocy.